אישים באגרות הראי"ה

זלמן דוד ליבונטין

ממייסדי ראשון לציון, מנהל בנק אנגלו-פלשתינה · תרט"ז–ת"ש (1856–1940)

4 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

זלמן דוד ליבונטין נולד בשנת תרט"ז (1856) באורשה, למשפחת חסידי חב"ד. בשנת תרמ"ב (1882) עלה לארץ ישראל והיה ממייסדי ראשון לציון. בשנת תרמ"ה (1884) הציע בוועידת קטוביץ להקים בנק להתיישבות, ובשנת תרס"א (1901) הזמין אותו הרצל לנהל את "אוצר התיישבות היהודים" בלונדון.

בשנת תרס"ג (1903) חזר לארץ והיה המנהל הראשון של בנק אנגלו-פלשתינה (לימים בנק לאומי) עד מלחמת העולם הראשונה. בימי המלחמה פתח סניף זמני באלכסנדריה ותמך בפליטים שגורשו מן הארץ. נפטר בתמוז ת"ש (1940) בתל אביב.

הרב קוק על זלמן דוד לבונטין

בשנת תרע"א (1911), במחאה על ההנהגה החילונית בחינוך, הרב קוק מציע לד"ר פויכטוונגר לשמוע על המצב "מדירקטור הבנק אנפ"ק מר ז. ד. ליבונתין", שאף שהוא "איש פיננסי ועוסק בעניינים גשמיים", הרב קוק מקווה שימסור את המאורעות כראוי (כרך ב', אגרת שסח). באותו עניין הרב קוק מציע לרב ריינס להתייעץ עם ליבונטין, "שיודע את המצב אל נכון, וגם דעתו אינה נוחה מההנהגה הפרועה" (כרך ב', אגרת שע).

בשנת תרע"ד (1914) תבע אדם את ליבונטין לבית הדין ביפו, והרב קוק השיב לו ש"גדול וקטן שוים הם לגבי קדושת משפט אמת וצדק", ואישר את ההזמנה לדין (כרך ב', אגרת תרנז). בלונדון, בניסן תרע"ח (1918), הרב קוק כותב לבנותיו שליבונטין, שנסע לארץ עם משלחת הציונים, "היה כמה פעמים אצלנו פה", ושיוכלו לקבל ממנו דרישת שלום (כרך ג', אגרת תתפג).

האגרות

כרך ב', אגרת שסח: לד"ר פויכטוונגר: אפשר לשמוע על המצב בחינוך מליבונטין, מנהל הבנק, שיהיה בקונגרס.

"מדירקטור הבנק אנפ"ק מר ז. ד. ליבונתין"

כרך ב', אגרת שע: לרב ריינס: כדאי להתייעץ עם ליבונטין, שמכיר את המצב ואינו מרוצה מההנהגה החילונית.

"וגם דעתו אינה נוחה מההנהגה הפרועה הנ"ל"

כרך ב', אגרת תרנז: לליבונטין: אי אפשר לחלק את ההזמנות לדין לפי מעמד האנשים. התובע תובע 12,000 פרנק.

"וגדול וקטן שוים הם לגבי קדושת משפט אמת וצדק"

כרך ג', אגרת תתפג: לבנותיו: ליבונטין, שנוסע לארץ עם המשלחת, ימסור להן דרישת שלום.

"ועמהם יש ג"כ מר ליבונתין מהבנק"

נוסח האגרות – עם ביאור

4 האגרות שבהן נזכר זלמן דוד לבונטין, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שסח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז תמוז תרע"א - יפו **נמען:** ד"ר פויכטוונגר ('המזרחי')

ההפקרות בחוות 'הקרן הקיימת' הגיעה לשיא: פועלים ופקידים מחללים שבת ויום טוב בפרהסיא. הרב קוק מציע לדרוש בקונגרס הציוני ערובה מהוועד הפועל, ואם לא תינתן, כל הכוחות של 'המזרחי' יעמדו נגד 'הקופה הלאומית', אף שהיא חביבה עליהם. אפשר לברר את המצב אצל ליבונטין.

עיקרי הדברים

- חילול שבת בחוות הקרן הקיימת.
- דרישה בקונגרס.
- איום להתנגד לקופה הלאומית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3] ט"ז תמוז, התרע"א[4].

לכבוד הרה"ח[5] הנודע לשם תפארת מר ד"ר[6] פייכטוואנגער [הרב ד"ר פייכטוונגר, ממנהיגי "המזרחי" בגרמניה] נ"י[7].

שלו[8] וברכה.

אדוני הנעלה, הננו מוצא את עצמי מחויב להעיר את כבוד הדרתו הערה רבה מאוד על חובה אחת שהזמן גרמא [שהזמן מחייב] ושאי אפשר לנו לאחרה,

עם כל מה שאנו עמלים תמיד להרגיע את הלבבות, ולישב ג"כ[9] את רוחנו בקרבנו שלא יתרגש יותר מדאי למראה ההרס הרוחני ביחש לכל קודש ד', שהננו פוגשים תמיד מאחינו אלה, המשתתפים עמנו בעבודה הלאומית הכללית ובישוב הארץ בפרט, הלאומיים החפשיים, לכל פלגותיהם, - הנה הגיע הדבר עד כדי נקודת-רום [עד כדי שיא] כזאת, שאיננו רשאים בשום אופן לסבול עוד. עם כל מה שאני חרד, עד קצה האחרון, מהתעוררות של תגרה ומריבת אחים, העוסקים באיזו מדה בעבודה גדולה אחת משותפת, איני רואה שום אפשרות הפעם להמשיך את השתיקה. לפחות אנחנו חייבים להגן על כחותינו, שאנחנו נותנים לאוצר הכלל, שלא יעשו מהם שכים לעיניינו. [שלא יהיו לנו לקוצים בעינינו (על פי במדבר לג, נה)]

בימים האחרונים ביותר הובלט היסוד ההפקרותי, ביחוד מצד חלק ניכר מפועלים ופקידים, העוסקים בחוות נחלת ה"קרן קימת", [בחוות החקלאיות של הקרן הקיימת, כמו כנרת ובן שמן] ביחש לכל קודש, ובבירור ביחש לחילול שבת ויו"ט[10] בפרהסיא, בצורה מדאיבה לב ונפש כל אשר לב ישראל חי בקרבו.

לדעתי הננו חיבים לתבע, בעת הקונגרס הבא, מ"האקציאנס-קומיטה" [מן הוועד הפועל של ההסתדרות הציונית] ערובה בטוחה, שדברים כאלה עוד לא יקרו. לדעתי, חיבים אנו לעמוד בזה חזקים כצור, שאם לא יתענין הקומיטה בשאלתנו הבוערת כ"כ[11] במעמקי נשמתנו. נהיה מוכרחים כולנו וכל הכחות

המזרחיים לעמוד בכח נגד ה"קופה הלאומית", [הקרן הקיימת לישראל] למרות מה שהיא כ"כ חביבה עלינו חבת נפש.

תקותי אמיצה היא, שיתעורר הזיק הנעלם של אור ד'. החי בסתר בכל הלבבות הפונים לציון ומקראיה, הכל יחד יסכימו על דרישתנו המוכרחת, ועבודתנו הלאומית תלך, בחמלת ד' על עמו ונחלתו, במהלכה הנכון, בשלו'[12] אמת על ישראל.

ברגשי כבוד מאד נעלים ובברכת ד' מציון ומקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. מצב העניינים ביחש לההנהגה, שהננו מוכרחים כ"כ למחות כנגדה, חושב אני שיוכלו כבודו לדעת מדירקטור הבנק אנפ"ק[13] מר ז. ד. ליבונתין [זלמן דוד לבונטין, מנהל בנק אפ"ק ביפו] שיהי'[14] על הקונגרס. אע"פ[15] שהוא איש פיננסי ועוסק בעניינים גשמיים. מ"מ[16] אקוה שימסור את המאורעות, ביחש לפגימתן הרוחנית בצביונם האמתי. הנ"ל[17]

מצורף לזה אני שולח לכ'[18] את ההעתק מהמכתב, אשר כתבתי בנ"ד[19] לועד הקופה הלאומית. הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. התרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. הרה"ח - הרב החסיד
6. ד"ר - דוקטור
7. נ"י - נרו יאיר
8. שלו' - שלום
9. ג"כ - גם כן
10. ויו"ט - ויום טוב
11. כ"כ - כל כך
12. בשלו' - בשלום
13. אנפ"ק - אנגלו-פלשתינה קומפני (בנק אפ"ק)
14. שיהי' - שיהיה
15. אע"פ - אף על פי
16. מ"מ - מכל מקום
17. הנ"ל - הנזכר לעיל
18. לכ' - לכבוד
19. בנ"ד - בנדון דידן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח תמוז תרע"א - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק יעקב ריינס, אב בית דין לידא

הרב קוק שולח העתק ממכתבו לקרן הקיימת ומבקש לקרוא אותו בפומבי בקונגרס, כדי שהבונים ידעו על 'מהרסינו מבית'. אין להשתתף בבניית מוסדות שמחריבים מבפנים. הרב קוק מציע להתייעץ עם ליבונטין.

עיקרי הדברים

- קריאת המחאה בקונגרס.
- אין להשתתף במוסדות מחריבים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח תמוז תרע"א[4],

ישאו הרים, מבין המצרים, שלו'[5], [על פי תהלים עב, ג; המכתב נכתב בימי "בין המצרים", שבין י"ז בתמוז לתשעה באב] לכבוד מר ידידי הגאון הגדול, רב פעלים, אוצר תורה, יראה וחכמה, מוהר"ר[6] יצחק יעקב שליט"א[7] ריינוס, [הרב יצחק יעקב ריינס, רבה של לידא ומייסד תנועת "המזרחי"] הגאבד"ק[8] לידא יצ"ו[9].

הנני מוסר בזה להדר"ג[10] העתק ממכתבי, אשר הנני חפץ שיהי'[11] פומבי כמה דאפשר, ושיהי'[12] נקרא באזני רבים בהקונגרס. ידעו המתקבצים לבנות את הריסות עמנו וארצנו הקדושה את מעשי מהרסינו מבית, [על פי ישעיהו מט, יז] ויחגרו את כל כחם לעצור בעד הרעה בעוד מועד. בשום אופן אי-אפשר לנו לשבת דומם עוד, לראות איך אנשים קלי דעת משימים את כל כבוד קודש ד' לקלם ולמרמס, [על פי יחזקאל כב, ד וישעיהו ה, ה] בעצם קדוש משכני עליון. מטמטמים המה בזה את הלבבות ומקררים את הרוחות, ביחושם לעבודת הקודש של בנין האומה והארץ, אשר זה מקרוב החל לפרח.

עלינו כולנו לאחוז בזה באמצעים היותר אמיצים, להביע את מחאתנו בקהל גדול ובכח אמיץ. בשום אופן אי אפשר שנשתתף בעזרה לכונן מכונים כאלה המחריבים אותנו חורבן כ"כ[13] נורא, בתוכיות בנינו הכללי.

סמוך אני בעה"י[14] על חכמת הדר"ג[15], ויראתו הקודמת, ביחד עם יושר לבבו ואהבתו הנאמנה לבנין ארצנו הקדושה ותחית עמנו עליה, שידע איך להשתמש בדברי אלה לטוב, וזכות הרבים יהי'[16] תלוי בו. [על פי אבות ה, יח] לדעתי יוכל להתישב בענין זה עם מר ליבונתין, [זלמן דוד לבונטין, מנהל בנק אפ"ק] דירקטור הבנקים הארצי-ישראליים והסורי, שיודע את המצב אל נכון, וגם דעתו אינה נוחה מההנהגה הפרועה הנ"ל[17].

והנני בזה ידידו, מוקירו ודורש"ת[18] באה"ר[19],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. שלו' - שלום
6. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. להדר"ג - להדרת גאונו
11. שיהי' - שיהיה
12. ושיהי' - ושיהיה
13. כ"כ - כל כך
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. הדר"ג - הדרת גאונו
16. יהי' - יהיה
17. הנ"ל - הנזכר לעיל
18. ודורש"ת - ודורש שלומו ותורתו
19. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרנז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד שבט תרע"ד - יפו **נמען:** זלמן דוד לבונטין

אי אפשר לחלק את ההזמנות לדין לפי מעמד האנשים: 'גדול וקטן שווים'. מה שמותר הוא לדרוש מהתובע את הסכום, שמא הנתבע ירצה לשלם. התביעה היא כשנים עשר אלף פרנק, וההזמנה מבית הדין עומדת.

עיקרי הדברים

- שוויון בדין.
- הודעת סכום התביעה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד שבט תרע"ד[4]

חביבי היקר ומאד נכבד הר"ז[5] דוד ליבונתין [זלמן דוד לבונטין, מנהל בנק אפ"ק] נ"י[6], שלו'[7] רב,

אדון נעלה,

בתשובה על מכתבו היקר ע"ד[8] תביעת מר לכבודו, אתכבד להודיע לכ'[9] שמצד הדין אי-אפשר לחלק את מדות ההזמנות לדין לפי המצבים של האנשים, וגדול וקטן שוים הם לגבי קדושת משפט אמת וצדק. מה שהדין מרשה הוא רק לדרוש מהתובע כמה הוא תובע, שמא ירצה הנתבע לשלם בלא זילותא דבי דינא. [בלי לבזות את בית הדין (ארמית)] וע"ז[10] אודיע לכ' שמר ב' אומר שתביעתו היא על ערך סכום של שנים עשר אלף פרנק.

ובזה אאשר את דבר ההזמנה שנשלחה לכבודו מהבד"צ[11], ויודיעני נא כי[12] את הזמן היותר מוקדם שאפשר מצדו לגמור הדין הנ"ל[13].

בכבוד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. הר"ז - הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. ע"ד - על דבר
9. לכ' - לכבוד
10. וע"ז - ועל זה
11. מהבד"צ - מהבית דין צדק

12. כ' - כבוד
13. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' ניסן תרע"ח - לונדון **נמען:** בנותיו (בארץ)

הרב קוק מצטער שקיבלו רק חמישה עשר פונט, אף ששלחו כמה פעמים. אין צורך שהוועד יתמוך בהן. הרב קוק שואל על הספרים ועל כתביו המפוזרים בבית, ומבקש לשמור עליהם. אין צורך בדירה גדולה. 'תלכו בדרך ישרה ביראת שמיים ובמידות טובות'. מר לבונטין, מהמשלחת, יביא דרישת שלום.

עיקרי הדברים

- כספים שלא הגיעו.
- שמירת הכתבים.
- דירה.
- הדרכה לבנות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ח' ניסן תרע"ח[2].

בנותי היקרות [בנותיו של הרב קוק, שנשארו ביפו כשנתקע הוא באירופה בשנות המלחמה] שיחיו לאורך ימים טובים.

ב"ה שאחרי אשר הרבה מאד חכינו למכתבכן הגיע לידנו מכתבכן היקר מח' אדר. הננו על זה מברכים אתכן בברכות רבות מאד. ב"ה על החוה"ש[3] אשר עמנו פה, ועם צבי יהודה שי'[4] שם בשויץ. מיתר יקירנו מחו"ל[5] אי אפשר כעת לקבל מכתבים מפני מצב הזמן.

מאד מאד גדול הוא צערנו במה שנראה ממכתבך בתיה תחי'[6] שלא קבלתן מאתנו כסף בכל הזמן זולת חמשה עשר פונט, שע"פ[7] החשבון אז היו עולים לדבר מועט, ואנחנו שלחנו כמה פעמים סכומים שונים, ולא נוכל לדעת סבת הדבר שלא הגיעו הכספים לידכן. כמו כן שלחנו כעת איזה סכומים, והננו מקוים שסוף כל סוף תקבלו אי"ה[8]. מה שכתבת על דבר הועד, אנכי איני דורש כלל שהועד יתן לכם כסף, וב"ה[9] שאין אנו צריכים לזה. ודאי המצב בעיר כעת הוא בדוחק גדול, ויותר טוב שיתמך הועד בידי הנצרכים שאין להם מי שיוכל לתמכם. ואנו זאת תקותנו בע"ה[10] שהכסף שאנו שולחים יובא לידכן, ונקוה שלא יחסר לכן חלילה ממה שנצרך מאד לעניני החיים, גם עד שיזכינו השי"ת[11] ויחדש ימינו כקדם בחסדו כשנשוב לאה"ק[12] ברחמיו, כשישמחנו בישועתו.

הודיעי נא אותנו בתיה יקירתי, איך הוא מצב הספרים בבית, ומעט הכתבים שלי שהנחתים במקומות מפוזרים בבית, ההנם נמצאים בשלמות, וביד מי נמצאים ביחוד הכתבים, איזה כרכים מאוגדים, וכמה עלים פזורים במקומות שונים. אקוה שהשכלת לדעת לשמור אותם כדבר שיש לו איזה ערך. בדבר הדירה לא אוכל להחליט דבר, כי איני זוכר בפרטיות את עניני הצואה. אני חושב לבקש מש"ח שי' שיברר לי את המצב כראוי. אך בכל אופן הלא לכן אין צורך בדירה גדולה, אם כן היה טוב אפילו לשכר איזה דירה טובה המספקת בעדכן. וטוב יהיה אם תשאל מבעה"ב[13] מה חשבונו בענין הדירה, ואולי נשלח בעדו איזה סכום לא גדול, כפי היכולת, ונקוה בע"ה שהכל יהיה באופן היותר טוב, אי"ה.

אך עד שיבאו חליפות המכתבים שלנו בהסכמת הדירה כדאי לדבר עם בעל הבית כמה הוא רוצה בעד דירה הנדרשת לכן, לדירתכן ולהחזקת הספרים, וכלי הבית היותר נחוצים, ולא להעשות בעלי חוב בעד דירה גדולה.

אבקשכן בנותי היקרות, שתלכו בדרך ישרה ביראת שמים ובמדות טובות, תשגיחו היטב על בריאותכן, ותהיו תמיד שמחות וטובות לב, בבטחון שלם על השם יתברך שיעזרנו, ויראנו בישועתו, ובישועת כלל ישראל ושמחת ארץ ישראל, שהיא בית חיינו וכל מגמת צפייתנו.

הנה נסעו מפה מלאכות של העסקנים הראשיים בהציוניות, ["ועד הצירים" בראשות חיים ויצמן, שיצא מלונדון לארץ ישראל באביב תרע"ח, אחרי כיבושה בידי הבריטים] ועמהם יש ג"כ[14] מר ליבונתין מהבנק, [זלמן דוד לבונטין, מנהל "אנגלו-פלשתינה בנק"] הוא היה כמה פעמים אצלנו פה, גם לפני הנסיעה בא לקחת ברכת הפרידה, תוכלו לקבל ממנו דרישת שלום כראוי בע"ה.

הנני חותם בברכה בברכת חג הפסח הקדוש הבע"ל[15], יתן ד' ומה שנאמר בהגדה אי"ה בליל הסדר הבעל"ט[16], אנחנו פה בגלות, השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, יתקיים במילואו וטובו, ובכולנו יחד יתקיים בע"ה גם מה שאנו אומרים "השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין", ונזכה להגאל מכל עבדות ומכל שפלות, ומכל צרה, ונשמח בישועת ד', בעבודתו ובמצותיו, בחיים טובים על ארץ חמדתנו.

כנפשכן היקרה ונפש אביכן מצפה הצלחתכן, ומיחל לתשועת ד',

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. החוה"ש - החיים והשלום
4. שי' - שיחיה
5. מחו"ל - מחוץ לארץ
6. תחי' - תחיה
7. שע"פ - שעל פי
8. אי"ה - אם ירצה השם
9. וב"ה - וברוך השם
10. בע"ה - בעזרת השם
11. השי"ת - השם יתברך
12. לאה"ק - לארץ הקודש
13. מבעה"ב - מבעלי הבתים
14. ג"כ - גם כן
15. הבע"ל - הבא עלינו
16. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה